SUB NIEDERSÄCHSISCHE STAATS- UND UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK GÖTTINGEN

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter...

Jahr: 1743

Kollektion: Zoologica

Werk Id: PPN369546733

PURL: http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PID=PPN369546733|LOG_0150

OPAC: http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369546733

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.
Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.
Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

CAPUT SEXAGESIMUM SEPTIMUM.

Arbor Verſicolor. Ay Alla.

CUm prioribus arboribus aquoſis quodammodo convenire videtur, parum nota arbor, nobis dicta *Arbor Verſicolor*, quæ in humida quoque arena & cænoſis creſcit ſolis, ac proinde hic eam illis ſubjungimus, potiſſimum vero ob ſingulares corticis dotes.

Trunco exſurgit rectiſſimo & altiſſimo, in cujus vertice rami ſeſe extendunt: Ejus folia ſimillima ſunt illis Lolaro, vel Laurinis noſtris foliis, in acutum apicem ſeſe determinantia, plurimiſque pertexta coſtulis, atque inordinata. Nervus medius inferne acutus eſt, uti in cunctis *Mangii* ſpeciebus; ſunt autem quinque pollices longa, binos lata, ac ſicca, interne nigreſcunt, externe pallide cinerea ſunt.

Fructus floresque formam Caryophyllorum referunt, ſuperius nempe in apices aliquot diviſi ſeu acuminati, uti in *Caryophylloide* id obſervatur.

Trunci cortex tenuis eſt & æqualis, plerumque albus, ac potiſſimum in lamellas ſeparatus, excellentem gerens colorem ex rubro, luteo, & viridi variegatum, qui e longinquo Iridis colorem refert, præſertim ſi Sol oriens vel occidens ipſi ſit obpoſitus, ſi vero is ad minorem diſtantiam conſpiciatur, tenues regionum picturas quaſi exhibet, quæ ex chartis quaſi formatæ, & inferiori adglutinatæ videntur cortici; hi vero colores facile adtenuantur & evaneſcunt, ſi arbor cædatur, per humores copioſos, qui magna copia exſtillant & profluunt.

Lignum ipſum craſſis conſtat ex fibris, eſtque album, fungoſum, & molle, ex plurimis tenuiſſimis circulis formatum fere inſtar *Muſæ*, vel *Mangii albi*, ſed tenuius & ſolidius eſt, durabile autem non eſt, nec ulli inſervit rei.

Nomen. Latine *Arbor Verſicolor*, a diverſo corticis colore: Amboinice *Ay Alla*, quod interpretari poſſet Dei arbor, cujus denominationis forte cauſſa eſt picturarum elegantia.

Locus. Hæc arbor raro obcurrit, atque huc usque nullibi obſervata, niſi in ſinu Hatuwenſi, in Boreali Ceramæ ora, ubi ad ripas majorum fluminum creſcit in arena inter alias Mangii ſpecies, potiſſimum vero in ſinu Sawayenſi, & ad fluvium *Sapalewa*, inter *Tuleſſy* & *Saway*.

Uſus. Apud incolas non eſt in uſu, niſi quod ipſis admirationi inſerviat ob elegantes, quas exhibet, quaſi picturas, atque Æthiopes Hitoenſes illam anno 1668 nobiscum primo communicarunt.

Caju Cawan ad magnum planumque fluvium *Hatti Hauw*, creſcens in arenoſis iſtius fluminis ripis ſine dubio una eademque erit cum *Ay Alla* arbor, corticis ſaltem pictura cum ipſa convenit, eandemque habet proprietatem, quod vetuſtus nempe cortex in lamellas ſeparetur ad membranæ craſſitiem, ſub quo novus obcurrit cortex eandem exhibens picturam, ac ſic porro. Lamellæ iſtæ ſeparatæ ab incolis adſervantur, & meo judicio nimis magnam ipſis tribuunt virtutem Medicam, dicentes, cunctis corporis vitiis utiles eſſe, præſertim ſi totum corpus langueat & torpidum ſit, uti & contra adſumpta venena, tumque iſtas lamellas cum *Siri Pinanga* maſticant.

Alia inſuper hujus arboris ſpecies montana creſcit in montibus ejusdem tractus *Hatti Hauw*, quæ Alphorenſibus nota eſt: Hæc tam glabrum ac politum gerit truncum, ut nulla formica ipſum tranſcurrere poſſit, ejusque cortex amplis maculis pictus eſt, flores referens, veſtesque *Saraſſa* dictas, a quibus Malaice *Caju Saraſſa* vocatur.

Rumphii Adpendix hiſce auctus eſt.

Caju Swangi itidem vocatur, quum ob glabritiem nemo ipſam conſcendere poſſit.

Tabula Octogeſima

Ramum exhibet *arboris Verſicoloris* AY ALLA dictæ,

A. Ejus *truncum* denotat *verſicolorem*.

CAPUT

LXVII. HOOFDSTUK.

De Veelverwige-Boom.

MEt de voornoemde *Water-boomen ſchynt eenigzins gemeenſchap te hebben een weinig bekende boom, die wy* Arbor Verſicolor *noemen, want hy mede in vogtig zand en ſlykgronden waſt, en die wy dierbalven hier agter aan zullen voegen, meeſt om de rarigheid van zyne ſchorſſe.*

Hy ſchiet op met een zeer regt en hoogen ſtam, aan wiens top hun eerſt de takken uytbreyden. De bladeren gelyken zeer die van Lolaro, *of gelyk in ons land die van Laurier-bladeren, voor met een ſmalle ſpitze en ribbetjes doorregen, zonder ordre ſtaande. De middel-zenuwe is onder ſcherp, gelyk alle* Mangi Mangis, *zy zyn vyf duymen lang, twee dito breed, droog zynde werden binnen ſwart, en buyten ligt-graauw.*

De vruchten en 't bloeyzel zyn in gedaante van Nagelen, te weten voor in eenige ſpitzen verdeelt, gelyk men aan de Caryophylloides *ziet.*

De ſchorſſe des ſtams is dun, en gantſch even, meeſt wit, maar doorgaans geſchilfert, met een uytſtekende verwe van rood, geel, en groen, vertoonende van verre de coleur van een Regenboog, zonderlyk als de op of ondergaande Son daar tegen aanſchynt, maar van naby aangeſchouwt, ſchynt 't als fyne Schilderyen van Landſchappen, dewelke als uyt papier geſneden, op de onderſte ſchorſſe geplakt zyn; maar deze verwen verſchieten ligt, als men den boom omkapt, wegens de vogtigheid, die als dan in een groote meenigte daar uytloopt.

Het hout is grofdradig, wit, voos, en week, van veele dunne circulen gemaakt, bykans als een Piſang-boom of Mangium Album, *dog fynder en digter, 't is niet durabel, en tot niets bequaam.*

Naam. *In 't Latyn* Arbor Verſicolor, *van de verſcheydentheid der coleuren die men aan de ſchorſſe ziet. Amboinſch* Ay Alla, *'t welk men zoude konnen uytleggen Godes-boom, waar van miſſchien de oorzaak is de ſchoonheid van zyne Schilderyen.*

Plaats. *Dezen boom is weinig te vinden, en tot nog toe nergens gezien, dan in de bogt van* Hatuwe, *op de Noord-kuſt van Ceram, alwaar hy waſt aan de kanten van eenige groote rivieren uyt 't zand, onder andere* Mangi Mangi-*boomen, meeſt in de bogt van* Saway, *en de rivier van* Sapalewa, *tuſſchen* Tuleſſey *en* Saway.

Gebruik. *By de Inwoonders is hy in geen gebruyk, als dat hy by haar een verwondering is wegens zyne Schilderyen, en hebben hem de Mooren van Hitoe, Anno* 1668. *eerſt in onze kenniſſe gebragt.*

Caju Cawan *groeyende in de groote vlakke rivier van* Hatti Hauw, *in de zandige Oevers van die rivier, zal buyten twyffel een en 't zelfde zyn met* Ay Alla, *immers de Schildery van de baſt komt overeen, en hy heeft mede die eygenſchap, dat den ouden baſt dikwils met lappen afſchilfert, in de dikte van perkament, waar onder men dan vint een nieuwe baſt van dezelfde Schildery, en zo vervolgens. De afgeſchilferde lappen werden by de Inlanders bewaart, en myns oordeels door hun al te groote kragten in de Medicynen toegeſchreven, voorgevende, dat zy tot alle gebreeken des lichaams dienen, inzonderheid als men 't geheele lyf ſwaar en onluſtig bevind, als mede tegens ingenomen fenyn, knauwendie die lapjes met* Siri Pinang.

Nog een andere berg-zoorte van dezen boom, in 't gebergte van 't zelfde diſtrict Hatti Hauw *te vinden, is by de Alphoerezen bekent. Deze is zo glad en effen van ſtam, dat 'er niet een mier op loopen kan, en zyn baſt is geſchildert met breede plekken, gelyk bloemen, of de kleedjes die men* Saraſſa *noemt, waar van hy in 't Maleyts* Caju Saraſſa *hiet.*

Rumphius heeft in het *Aanhangzel* dit 'er bygevoegt.

Zy noemen hem ook Caju Swangi, om dat wegens zyne gladdigheid niemand hem beklimmen kan.

De tachtigſte Plaat

Vertoont een Tak van de *verſcheide Coleur-Boom* AY ALLA genaamt.

A. Wyſt aan deszelfs *veelkleurige ſtronk.*

LXVIII.

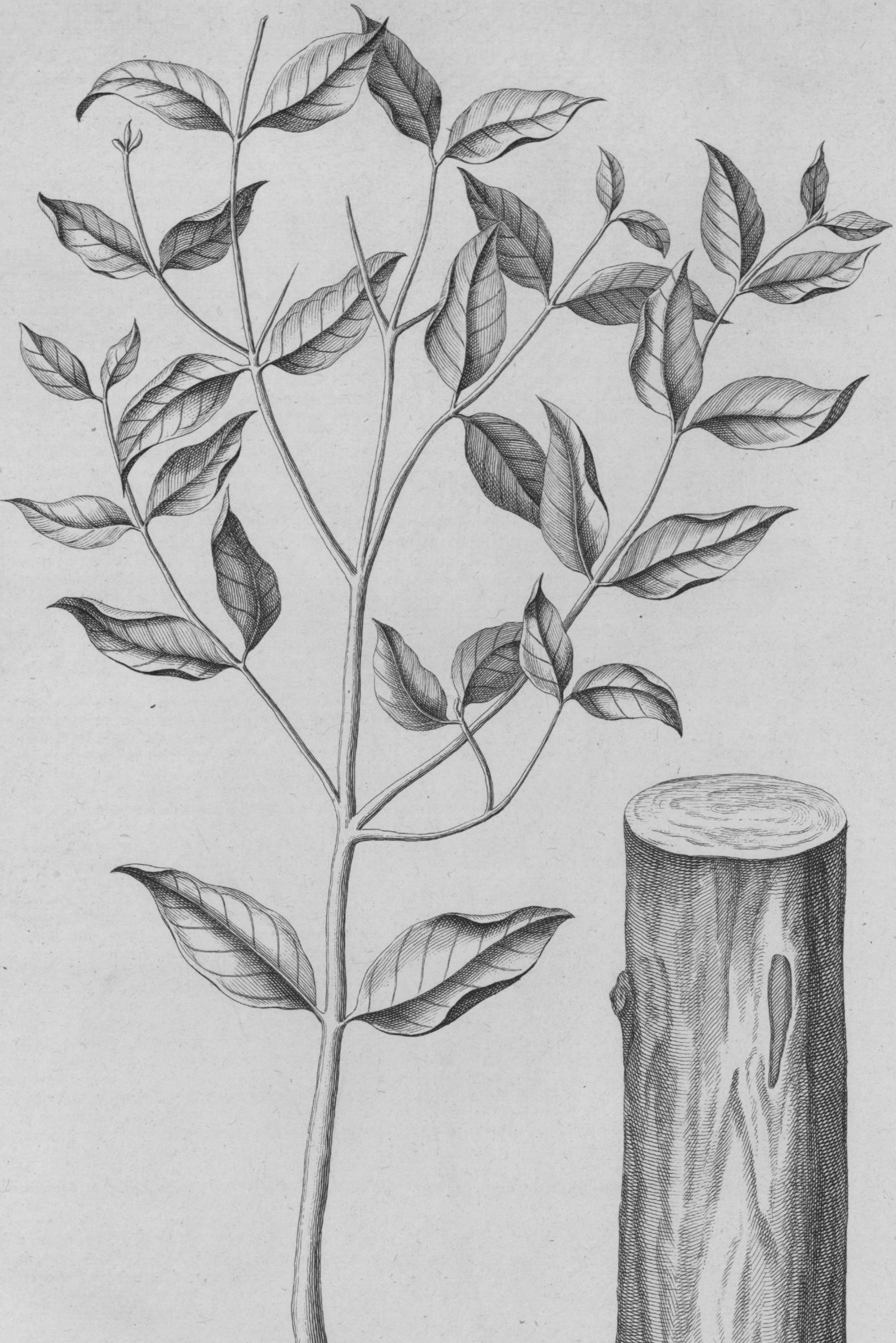

A